

Juryrapport Amy van Markenprijs 2025

Vandaag, op 13 juni 2025, kent de Stichting Leonora Christina voor de tiende keer de Amy van Markenprijs toe, de prijs voor een voortreffelijke, recent verschenen literaire vertaling of een kwalitatief uitmuntend vertaaloeuvre, uit een van de Scandinavische talen in het Nederlands.

Aan de jury van de Amy van Markenprijs werden twaalf recente vertalingen uit vier Scandinavische talen (Deens, Noors, IJslands en Zweeds) voorgelegd. De jury, die bestond uit Paula Stevens, Hans de Groot en Stine Jensen, heeft zich uitgebreid verdiept in de door stichting Leonora Christina voorgedragen werken. Elk vanuit ons eigen gezichtspunt droegen we als juryleden voor- en tegenargumenten aan bij de titels. We keken vanzelfsprekend naar de kwaliteit van de vertaling, en vergeleken de Nederlandse vertalingen met de bijbehorende bronteksten. We letten ook op de moeilijkheidsgraad en de literaire kwaliteit van het origineel, en hadden eveneens aandacht voor uiteenlopende zaken als de soepele leesstijl in het Nederlands, de poëtische toon, de creativiteit van de vertaling, en de verschillende stijlregisters die de auteur hanteert en de vertaling daarvan in het Nederlands.

Uiteindelijk besloten we eensgezind de Amy van Markenvertaalprijs van 2025 toe te kennen aan de roman die ons allen het meeste meesleepte, dankzij de soepele en uitmuntende vertaling. De Amy van Markenprijs voor de beste vertaling uit een van de Scandinavische talen gaat naar Janny Middelbeek-Oortgiesen, voor haar vertaling van Kerstin Ekmans *Wolvenkoorts*, verschenen bij uitgeverij Ambo|Anthos.

Kerstin Ekman (1933) is een gelauwerde Zweedse schrijver met een groot oeuvre op haar naam. Zij was lid van de gerenommeerde Zweedse Academie, die elk jaar de Nobelprijs voor de Literatuur toekent. Na eerst veel detectiveverhalen te hebben gepubliceerd, brak ze in 1974 door met *Heksenkringen*, waarin ze beschrijft hoe de aanleg van een spoorweg stuit op verzet in een dorp. *Zwart water* uit 1993 betekende haar grote internationale doorbraak. Deze roman gaat over de moord op twee jonge mensen en wat er gebeurt als een vrouw achttien jaar later het gezicht van de dader herkent. Ekman vestigde via dit boek ook haar naam in Nederland als literaire thrillerschrijfster.

In *Wolvenkoorts* maken we kennis met voormalig boswachter Ulf Norrstig. Hij woont in een dorp in het hoge noorden van Zweden samen met zijn vrouw Inga. Als hij op een dag grote wolvensporen ziet, besluit hij ze te volgen. En dan kijkt hij recht in de ogen van de wolf. Wanneer onverwacht de wolf wordt gedood, wil Ulf weten wie verantwoordelijk is voor deze wrede daad. *Wolvenkoorts* is een intieme vertelling vanuit het perspectief van de zeventiger Ulf. Hij overdenkt zijn leven, zijn huwelijk en zijn jarenlange werk als jagermeester: leidde hij wel een normaal leven? Waarom deelt hij niet het bijzondere oogcontact met de wolf met zijn vrouw en houdt hij deze ontmoeting voor zichzelf?

Het boek is uiteindelijk een psychologisch portret over sterfelijkheid, over onze omgang met de natuur en over reflectie op eerder gemaakte keuzes. Hoewel het een precieze roman is die de lokale Zweedse natuur in al haar seizoenen prachtig beschrijft, is de roman ook van betekenis voor Nederland, waar het debat over de wolf, geliefd en gehaat, de samenleving splijt. En uiteindelijk is deze roman misschien ook wel een blik van Ekman zelf op de laatste levensfase, zij is inmiddels de negentig voorbij.

Janny Middelbeek-Oortgiesen studeerde Zweedse taal- en letterkunde aan de Rijksuniversiteit Groningen, werkt sinds haar afstuderen als vertaler en heeft inmiddels meer dan tachtig titels op haar naam staan, zowel fictie, non-fictie als toneel. Ze vertaalde veel belangrijke hedendaagse Zweedse auteurs, zoals Marianne Fredriksson, Henning Mankell, Majgull Axelsson, Sara Stridsberg en Jonas Hassen Khemiri. In 2013 ontving ze de *Svenska Akademiens Tolkningspris* voor haar gehele vertaaloeuvre. Ze geeft vertaalworkshops Zweeds voor het Expertisecentrum Literair Vertalen, is mentor voor beginnende vertalers en is daarnaast – of misschien wel vooral – een onvermoeibare ambassadeur voor het Zweedse boek in Nederland: daarom ontving ze in 2018 de Vertaalprijs van het Nederlands Letterenfonds voor haar vertalingen en voor haar rol als ‘bruggenbouwer’ tussen Zweden en Nederland.

Een indrukwekkend vertaaloeuvre dus, niet alleen door de omvang, maar ook door de constante, hoge kwaliteit. De auteurs die Janny Middelbeek-Oortgiesen heeft vertaald, hebben zeer uiteenlopende schrijfstijlen, die steeds verschillende vertaalstrategieën vereisen. Toch lukt het haar aan al deze auteurs een eigen Nederlandse stem te geven, dankzij de grote stilistische trefzekerheid die haar vertalingen kenmerkt en die het oog (en de hand) van een meester-vertaler verraaft. Zo ook in *Wolvenkoorts*: de korte, nuchtere zinnen, afgewisseld met bijna lyrische natuurbeschrijvingen, het meer spreektaalige Zweeds van Ulf en het slang van de stoere Ronny: met behoud van ritme en stijl van het origineel zijn daar prachtige Nederlandse

zinnen van gemaakt, die je vanaf de eerste bladzijde het boek in zuigen en je aandacht moeiteloos vasthouden.

Naast stilistisch vakmanschap blijkt ook duidelijk uit de vertaling dat Janny Middelbeek-Oortgiesen zich grondig heeft verdiept in de vele vaktermen en dat ze steeds op zoek is gegaan naar de juiste Nederlandse equivalenten. De overtuigende manier waarop ze dat heeft gedaan, verhoogt de authenticiteit van de vertaling. Weinig lezers zullen voor het lezen van *Wolvenkoorts* ooit gehoord hebben van jachttermen als ‘opgestoten elanden’, ‘dravende wolven’, ‘geposteerde jagers’, ‘wildkansels’, ‘rekels’ en ‘botknopjes’, en bosbouwtermen als ‘sleppad’ en ‘stapelplaats’ – wat overigens ook voor de Zweedse lezer meestal geen alledaagse begrippen zijn. Hetzelfde geldt bijvoorbeeld ook voor de weeftermen in het boek. En zelfs het citaat uit de negentiende-eeuwse dierenencyclopedie van Ulfs grootvader weet Janny Middelbeek-Oortgiesen weer te geven in Nederlandse spelling en stijl uit die periode - door op zoek te gaan naar een Nederlandse versie van dit bekende standaardwerk en die inderdaad te vinden.

Extra moeilijk bij het vertalen van Scandinavische literatuur zijn de vaak uitgebreide beschrijvingen van landschap, flora en fauna – een landschap dat vaak zó sterk van het Nederlandse verschilt dat wij er geen woorden voor hebben, en ook flora en fauna laten zich niet altijd een-op-een vertalen. Ook hier geeft Janny Middelbeek-Oortgiesen blijk van gedegen research en weet ze Ulfs leefwereld beeldend op te roepen.

De vertaalvirtuositeit van Janny Middelbeek-Oortgiesen komt ook tot uiting in haar creatieve oplossingen bij het omzetten van alliteratie en klankrijm. Een voorbeeld hiervan is de zin:

Därborta stod granarnas svarta taggar mot himlens klarhet...

vertaald als:

In de verte tekenden de zwarte stekels van de sparren zich af tegen de heldere hemel...

De ‘s’- en ‘h’-klanken in de vertaling compenseren elegant het verlies van de assonantie van de ‘a’-klanken in het origineel.

Janny Middelbeek-Oortgiesen komt ook met creatieve oplossingen als Ekman speelt met de Zweedse taal. Een voorbeeld:

Tasse tänkte jag. För så kallades han ju också förr i världen. Och Slunke hade jag hört farmor säga. Nu hade han grovkload och högbent slunkit in i skogen, bort i sin tassemark.

In de vertaling is dat geworden:

Isegrim, dacht ik. Want zo werd hij vroeger ook wel genoemd. Sluiper, had ik mijn oma horen zeggen. Nu was hij op grove klauwen en hoge poten isegrimmig het bos in geslopen, weg in zijn wildernis.

Door het gebruik van ‘Isegrim’ en ‘isegrimmig’ – prachtig woord – is de tekst soepel Nederlands geworden zonder on-Zweeds te zijn, en is de herhaling van ‘Tasse-tassemark’ op knappe wijze in stand gehouden.

Ook de vele poëtische beelden in het boek blijven meer dan overeind in het Nederlands: zinnen als:

... onder de onbestemde vergetelheid van zijn halfslaap ligt er nog de herinnering aan een geurflard. Die herinnering kan losgewoeld worden en vormen aannemen...

en

Ijsbloemen ontloken op de ruiten van de serre.

– we noemen slechts een paar voorbeelden – getuigen van waar vertaaltvakmanschap, dat recht doet aan Kerstin Ekmans schrijverschap, de lezer meteen onderdompelt in Zweedse sferen en toch leest als een originele Nederlandse roman.

Het is daarom met veel genoegen dat de jury Janny Middelbeek-Oortgiesen voordraagt voor de Amy van Marken-vertaalprijs van 2025.

Namens de jury,

Paula Stevens, Stine Jensen, Hans de Groot